

bestemming: canada

10 landverhuizers
10 tekenaars
10 verhalen

inhoud

- 5 voorwoord door jorj leeksma
6 drie golven en tijdlijn
- 8 andré hissink door hanco kolk
20 george zwaagstra door aimée de jongh
32 henny merkley-scheffers door erik de graaf
44 pol maenhaut door paul teng
56 janna mccullough door jordi peters
66 anita vandenbeld door emma ringelding
78 irwin oostindie door floor de goede
90 jony roos-vanderweerd door anne stalinski
102 tayebah farooqi-wahedi door mei-li nieuwland
112 paul van den boom door erik kriek
- 120 dossier door john m. van immerseel
- 134 biografieën van de stripauteurs
- 136 bronnenlijst, dankwoord en colofon

voorwoord

jorj leeksma

Canada. Voor vele tienduizenden Nederlanders was dit de afgelopen decennia dé bestemming. Niet voor die lang gedroomde vakantie, maar als nieuw vaderland. Deze dappere landgenoten besloten alles achter te laten en een nieuw leven op te bouwen aan de andere kant van de Atlantische Oceaan. Soms gedreven door angst of uitzichtloosheid in eigen land, vooral in de jaren na de Tweede Wereldoorlog, maar vaak ook door een honger naar avontuur, nieuwe kansen en in sommige gevallen de liefde.

Dit boek bevat de levensverhalen van eerste generatie immigranten, die *the big move* naar Canada hebben durven maken, evenals de verhalen van de tweede generatie. Op de hierna volgende pagina's ontvouwt zich een kleurrijk palet aan avonturen, toekomstdromen, (on)verwachte keuzes en natuurlijk dierbare herinneringen aan Nederland, opgetekend door tien van de meest talentvolle tekenaars die Nederland rijk is.

Het initiatief komt van Aimée de Jongh, die ik als groot strip-liefhebber tijdens het Toronto Comics Art Festival in 2019, waarvoor zij als gast door de organisatie was uitgenodigd, mocht ontvangen op het consulaat-generaal. We wilden graag een gezamenlijk project starten, waarmee we door middel van beeldverhalen op een artistieke en toegankelijke manier de hechte band tussen Nederland en Canada voor het voetlicht konden brengen. Een mooie aanleiding hiervoor was de viering van 75 jaar bevrijding van Nederland door de Canadese geallieerden. Hoe bijzonder is het om de belevenissen van

bijvoorbeeld een oorlogsveteraan en -bruid uit eerste hand te horen en door verstripping in leven te houden? Het initiële idee was om tien Nederlandse tekenaars naar Canada te laten komen om de naoorlogse immigranten bij hen thuis te interviewen. De tekeningen zouden vervolgens de basis vormen voor een reizende tentoonstelling. Helaas gooide de COVID-19-pandemie, zoals bij zoveel initiatieven in 2020-2021, roet in het eten: vanwege de gesloten grenzen konden de tekenaars niet langer naar Canada afreizen. Het project *Bestemming: Canada* kwam echter nooit in gevaar, niet in de laatste plaats vanwege het optimisme, de gedrevenheid en de flexibiliteit van Aimée en van onze andere penvoerder Erik de Graaf. Het enthousiasme van alle betrokkenen bereikte ook Wiebe Mokken van uitgeverij Scratch, waarna het idee de verhalen in een boek te bundelen werd geboren. Dank zijn wij ook verschuldigd aan Annemiek Biersma, die we bereid vonden als liaison op te treden tussen de immigranten en de tekenaars en die alle interviews met de deelnemers per telefoon en videoverbinding heeft afgenomen.

Last but not least natuurlijk een speciale dankbetuiging aan de tien hoofdpersonen: André, George, Henny, Pol, Janna, Anita, Irwin, Jony, Tayebah en Paul. Niet alleen voor het delen van hun unieke levensverhalen, maar in het bijzonder voor de wijze waarop zij Nederland in Canada uitdragen. Het is door immigranten zoals zij dat Canada en Nederland zoveel normen en waarden delen en op allerlei terreinen gelijkgestemd zijn. Enorm veel dank, *a big thank you, merci beaucoup!*

Jorj Leeksma
Plaatsvervangend consul-generaal
Consulaat-generaal van het Koninkrijk der
Nederlanden in Toronto, Canada

drie golven

migratie naar canada
door de jaren heen

Nederlanders zijn altijd wereldreizigers geweest. Vaak op zoek naar avontuur, rijkdom of een beter leven. De allereerste Nederlandse migranten die in de 18e eeuw westwaarts trokken naar Noord-Amerika, vestigden zich voornamelijk in de Verenigde Staten. Later, na de afloop van de Amerikaanse Revolutie in 1783, vluchtten United Empire Loyalisten naar de Canadese koloniën. Daarbij bevond zich al een groep Nederlandse Amerikanen. In de twee eeuwen daarna zijn er drie perioden van grote Nederlandse emigratie naar Canada te duiden.

De eerste grote golf was vanaf het einde van de jaren 1880 tot 1914. Veel van deze migranten kwamen uit de Verenigde Staten. Omdat de beschikbare landbouwgrond daar en in Nederland schaarser werd, gingen kolonisten op zoek naar land in het Canadese westen. Amerikanen van Nederlandse afkomst, die al jaren in Noord-Amerika leefden, integreerden gemakkelijk in de Canadese samenleving. Hoewel de Nederlanders zich overal in de Prairie Provincies vestigden, ontstonden er ook enkele gemeenschapsnederzettingen, zoals die in New Nijverdal (nu Monarch) en Neerlandia in Alberta en Edam in Saskatchewan. Deze mensen bezaten hun eigen boerderijen en ranches of werkten als boerenknecht. Veel andere migranten vestigden zich in en rond de grotere steden Edmonton, Calgary en Winnipeg.

De volgende periode van omvangrijke migratie viel tussen 1920 en 1929. In deze periode was er in Canada een grote vraag naar arbeidskrachten in de landbouw, de industrie, de bouw en in de huishoudelijke sectoren. Het merendeel van

deze mensen vestigde zich in het zuiden en zuidwesten van Ontario.

De derde en laatste grote golf van Nederlandse immigratie begon in 1947 na het einde van de Tweede Wereldoorlog. Veel van deze migranten kwamen uit de agrarische sector en zagen weinig toekomst meer in Nederland, maar ook oorlogsbuïden en grote aantallen geschoolde arbeiders en professionals maakten deel uit van deze groep. De belangrijkste bestemmingen voor deze immigranten waren Ontario en de stedelijke centra in de westelijke provincies. Hoewel de immigratie van Nederlanders na de jaren vijftig vertraagde, zou zij nooit volledig stilvallen aangezien mensen tot op de dag van vandaag, weliswaar in kleinere aantallen, naar Canada vertrekken.

In 2016 bedroeg het aantal mensen in Canada van Nederlandse afkomst 1.111.655.

Alhoewel elk verhaal van elke emigrant waar ook ter wereld anders is, ondergaan zij vaak hetzelfde emotionele proces. Er is altijd het moeilijke afscheid van hun thuisland en het gemis van de tradities van thuis. Er is altijd het nieuwe land, waar men de taal niet spreekt. Er is altijd de eenzaamheid en het gevoel onbegrepen te zijn. Maar juist in deze gevoelens vinden landverhuizers elkaar. Dit boek vertelt wellicht slechts enkele van hun verhalen, maar het spreekt voor een grotere groep.

Bronnen:
• Government of Canada, Library and Archives Canada, september 2020.
• Statistics Canada, Census 2016.

tijdslijn

1880-1914

Nederlandse immigranten vertrekken uit de Verenigde Staten naar de dunbevolkte prairies van Canada. De nederzetting in Winnipeg wordt de grootste thuisbasis van Nederlandse immigranten.

1920-1929

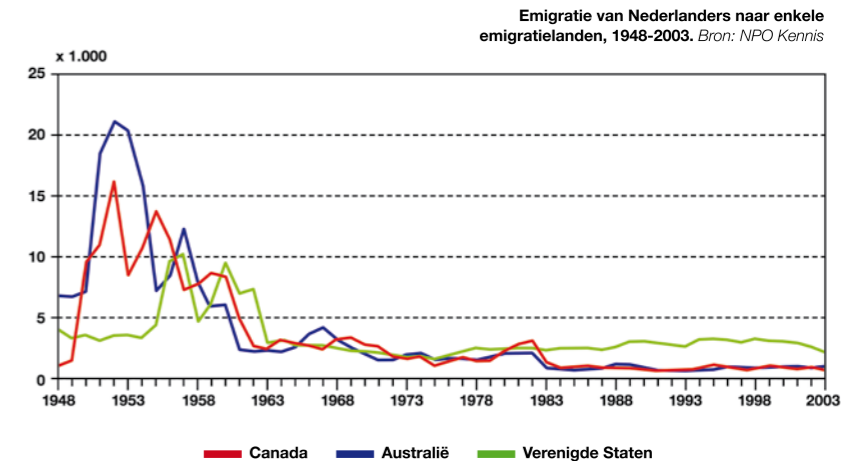
Voor de Grote Depressie is er een grote vraag naar bouw- en industriële arbeid. Nederlandse immigranten grijpen deze kans om in Canada, voornamelijk in het zuiden van Ontario, aan het werk te gaan.

1947-1960

Door de slechte economische situatie en de woningnood na de Tweede Wereldoorlog wordt het aantrekkelijk om het geluk elders te beproeven. Canada, Australië en Zuid-Afrika zijn populaire bestemmingen. Tussen 1946 en 1969 besluiten ongeveer een half miljoen Nederlanders te emigreren, zo'n vier procent van het totaal aantal inwoners.

1960-1980

Na 1961 verandert de emigratiepolitiek in Nederland van een "actief beleid" naar een "positieve benadering". In 1975 worden de subsidies voor emigratie stopgezet. Als in de jaren '70 de werk-

loosheidscijfers in Canada stijgen, besluit het land een veel strenger beleid voor immigranten te hanteren. Nederlanders worden alleen nog toegelaten als ze familie in Canada of een Canadese werkgever hebben, of vertrekken naar een bestemming waar een tekort aan arbeidskrachten heerst. In 1974 bereikt de emigratie naar Canada een dieptepunt, met slechts 2000 emigranten.

1980-2000

In de jaren '80 en '90 wordt het immigratiebeleid van Canada iets versoepeld. Toch emigreren er slechts rond de 2000 Nederlanders per jaar. Ook het type immigrant verandert, van Nederlanders met een agrarische achtergrond naar academici en geschoolden, uit diverse beroepsgroepen.

Heden

De emigratie naar Canada is afgenomen, maar nooit gestopt. Het land blijft één van de populairste landen voor emigratie onder Nederlanders. Door Canada's grote bijdrage aan de bevrijding van Nederland tijdens de Tweede Wereld-

oorlog en hun gastheerschap van de Nederlandse Koninklijke familie tijdens hun ballingschap in de oorlog, zijn de relaties tussen Canada en Nederland hecht. In 1945 stuurde het Nederlandse koningshuis 100.000 tulpenbollen naar Ottawa als dank aan de Canadezen. Sindsdien is dit een traditie geworden, en stuurt de Nederlandse regering in mei van elk jaar tienduizenden tulpen naar Ottawa. Dit evenement is uitgegroeid tot het grootste tulpenfestival ter wereld, met meer dan 650.000 bezoekers per jaar.

Toekomst

Naar verwachting komt er in 2023 een nieuw museum dat de historie van emigranten wil eren: het Fenix Landverhuizersmuseum, gelegen aan de overkant van de Wilhelminapier te Rotterdam, waar miljoenen emigranten Nederland voorgoed verlieten. Achter dit plan zit voormalig directeur van het Rijksmuseum Wim Pijbes, nu directeur van Stichting Droom en Daad, een filantropische organisatie van de familie Van der Vorm - ooit eigenaar van de Holland-Amerika Lijn.

andré hissink

hanco kolk

PRINTED IN THE NETHERLANDS

Bestemming: Canada

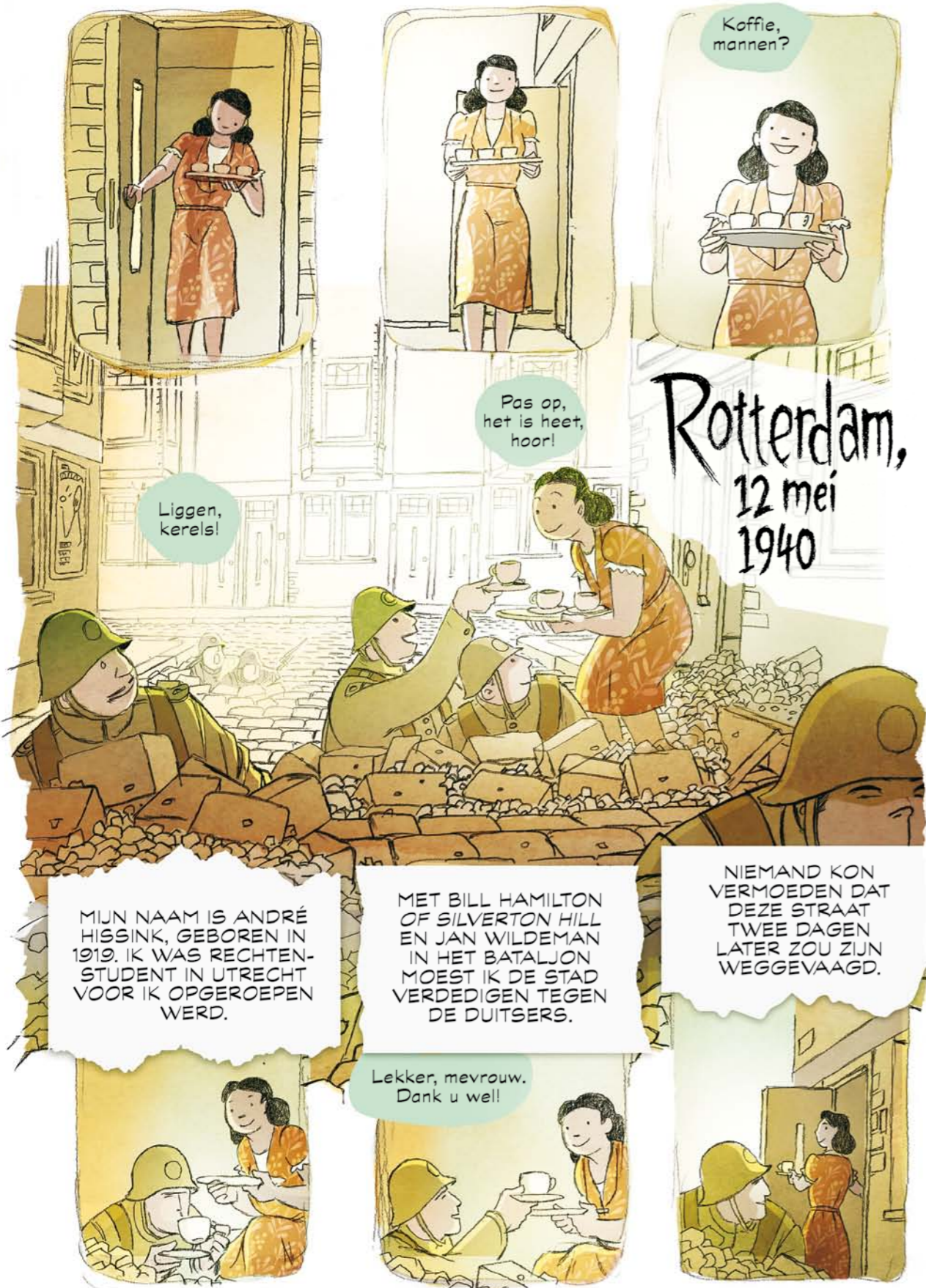
Naam: André Hissink

Geboren: 26 juni 1919 in
Batavia (hedendaags Jakarta),
Nederlands-Indië,
(hedendaags Indonesië)

Geëmigreerd naar Canada:
1958, naar Victoria,
British Columbia

Huidige woonplaats:
Perth, Ontario

Rotterdam,
12 mei
1940

MIJN NAAM IS ANDRÉ HISSINK, GEBOREN IN 1919. IK WAS RECHTENSTUDENT IN UTRECHT VOOR IK OPGEROEPEN WERD.

MET BILL HAMILTON OF SILVERTON HILL EN JAN WILDEMAN IN HET BATALJON MOEST IK DE STAD VERDEDIGEN TEGEN DE DUITSERS.

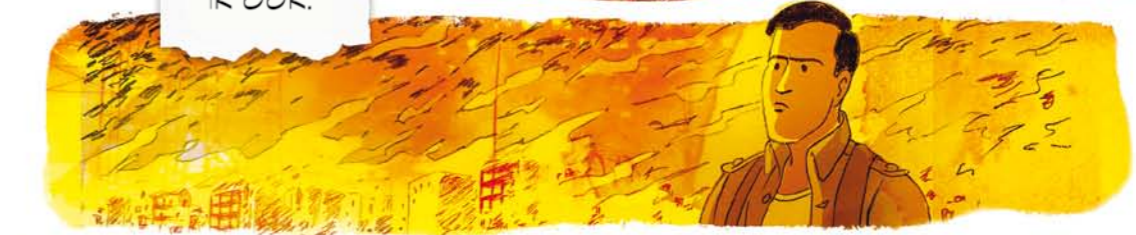
NIEMAND KON VERMOEDEN DAT DEZE STRAAT TWEE DAGEN LATER ZOU ZIJN WEGGEVAAGD.

Vlak voor het bombardement van 14 mei 1940 werden we naar de Maastunnel gestuurd.

Toen we eruit kwamen, was alles anders.

IK OOK.

De oorlog is voorbij, mannen. We hebben gecapituleerd. Het is nu ieder voor zich!

Mooi. Mijn vader heeft me nodig op de boerderij. De koelen gaan van stall

Ik ga naar mijn gezin. Tot ziens, ouwe jongen!

HET ENIGE DAT IK WILDE ...

... WAS HET DE MOFFEN BETAALD ZETTEN DAT ZE ROTTERDAM PLAT GEBOMBARDEERD HADDEN.

IK WOU NIET NAAR HUIS.